

Journal of Environmental Research

Vol. 13, No. 26, Autumn & Winter 2023

Journal Homepage: www.iraneiap.ir
Online ISSN 2008-9590   Print ISSN: 2008-9597

Investigating the Role of Psychological Variables on the Rural Women's Empowerment in Environmental Conservation

Document Type
Research Paper

Mehdi Ghasemi^{1*}, Mohammad Badsar², Leila Falahati³

Received
2021/07/14

1 Ph.D, Department of Extension, Communication and Rural Development, University of Zanjan, Zanjan, Iran

Accepted
2023/04/15

2 Associate Professor, Department of Extension, Communication and Rural Development, University of Zanjan, Zanjan, Iran

3 Assistant Professor, Department of Women Studies, Institute of Social and Cultural Studies, Tehran, Iran

DOI: 10.22034/eiap.2023.170002

Abstract

Psychological variables in women due to their closer proximity to the environment have a greater role in their cooperation with the environment. Therefore, this study has been conducted with the aim of investigating the role of psychological variables on the rural women empowerment in environmental conservation. In order to accomplish the objectives of this study, data were collected from a sample of 384 rural women in Chaharmahal and Bakhtiari Province in Iran. A questionnaire was used as the research instrument. Reliability and validity of the survey instrument were further evaluated. Face and content validity of the questionnaire were confirmed by panel of experts and key informant before the pre-test stage. The reliability of instrument was assessed by conducting a pilot study among 30 samples out of the original sample. The reliability of instrument for the all sections based on Cronbach's alpha coefficient value (more than .80) revealed acceptable level of internal consistency. Data analysis was performed by SPSS²⁴ and AMOS²² software. The collected data was analyzed using structural equation modeling technique. The results based on direct structural model showed that there is a positive significant relationship between psychological variables such as autonomy, self-esteem and self-efficacy with the dependent variable of environmental conservation. Also, based on the mediation structural model, it was found that rural women empowerment variable had a mediating role in the relationship between psychological variables and environmental conservation. Therefore, considering the impact of rural women's empowerment on environmental protection, it is suggested that courses and workshops be held to increase the empowerment of rural women by promoting psychological variables.

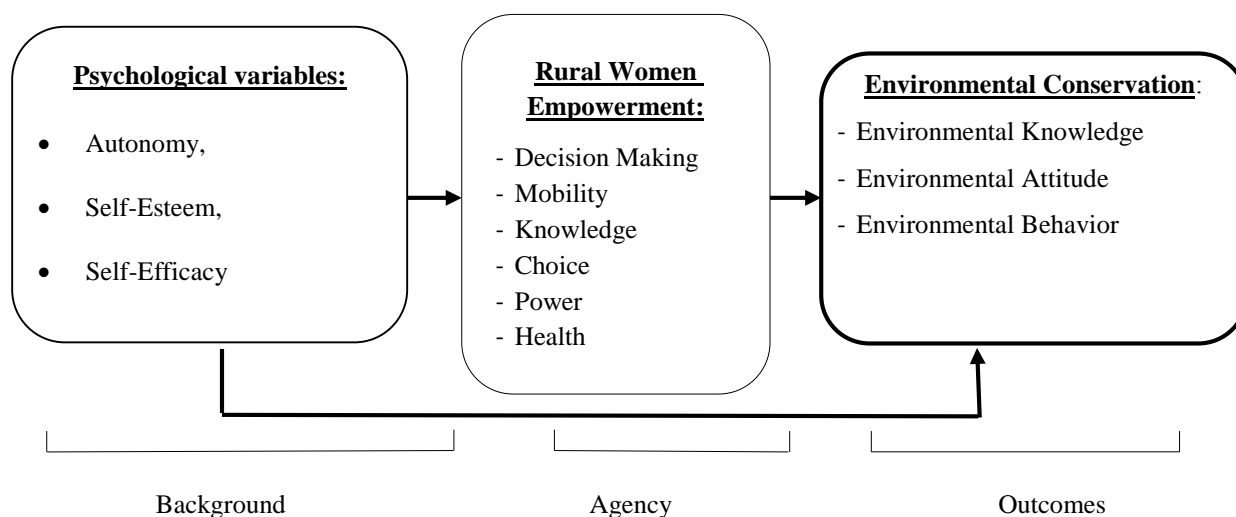
Key Words: Women empowerment, Conservation, Environment, Rural development, Chaharmahal and bakhtiari

*Corresponding author

Email: Mehdighasemi1990@yahoo.com

Introduction

Environmental conservation and understanding its mechanisms is one of the necessities of sustainable development. Many researchers and studies have called for the empowerment of women as a problem-solving program to trigger the internal capabilities and inherent capacities of that society, and believe that without women no development will take place. However, in so doing they are affected not only by economic factors such as income, access to credit and employment, social factors including social support and participation, and cultural factors like discrimination against women, traditions, and beliefs but also by various psychological factors. Today, environmental degradation and the lack of awareness of the villagers about its issues is one of the major challenges in rural areas. Psychological variables in women due to their closer proximity to the environment have a greater role in their cooperation with the environment. Therefore, this study has been conducted to investigate the role of psychological variables on rural women's empowerment in environmental conservation.

Figure 1: Conceptual framework

Methodology

The population of this study was including all rural women of Chaharmahal and Bakhtiari Province (133,158 persons), which based on Krejcie and Morgan's 384 respondents was determined as the sample size. The samples were selected by stratified sampling technique. A questionnaire was used as a research tool. In the next step, the reliability and validity of the survey instrument were evaluated. The face and content validity of the questionnaire had been confirmed by a panel of experts and key informants before the pre-test stage. The reliability of the instrument was assessed by conducting a pilot study among 30 samples out of the original sample. The reliability of an instrument for all sections based on Cronbach's alpha coefficients value (more than .70) shows an acceptable level of internal consistency. The data were analyzed using SPSS²⁴ and AMOS²⁴ software, utilizing the structural equation modelling (SEM) technique through a two-step process, assessing the measurement model prior to conducting the structural model. The convergent and discriminant validity was approved in the measurement model. Then, in the structural model was performed to measure the causal associations among the latent variables, to test hypotheses by individual path or regression weights, and the coefficients of determinants (R^2). To measure the goodness of fit, multiple indicators (fit indices) were applied as follows:

- Chi-square statistic (χ^2);
- Chi-square to degree of freedom ratio (χ^2/DF);
- The Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA);
- The Comparative fit Index (CFI);
- The non-normed fit index (NFI); and

- The goodness of fit index (GFI).

Results and Discussion

Structural equation modeling was used to investigate the relationships between research variables. The direct structural model illustrates the direct relationship between Autonomy, Self-Esteem, and Self- Efficacy and environmental conservation in Chaharmahal Bakhtiari Province. The results of assessing the structural model fit indicated that the model fit the data as Relative Chi-square was equal to 1.680 which is less than 3 and located at an acceptable level. Also, the model based on other model fit indices such as GFI, CFI, IFI, and TLI with values more than 0.90 and RMSEA less than 0.08 indicated an adequate fit level. The result based on the structural model showed that: 1) there is a positive significant relationship between Autonomy and the environmental conservation ($\beta=.226$, $\rho= 0.004$); 2) There is a positive significant relationship between the Self-Esteem and environmental conservation ($\beta= .221$, $\rho= 0.007$); 3) There is a positive and significant relationship between Self- Efficacy and environmental conservation ($\beta= .146$, $\rho = 0.020$); Also, the results showed that Self-Esteem and Self- Efficacy explain 27% of variance the environmental conservation.

Table 1: Regression weights in the direct structural model

Hypothesis	Unstandardized		Standardized		C.R.	P
	Regression Weights		Regression Weights			
	Estimate	S.E.	Weights	β		
- Autonomy	.247	.086	.226	.226	2.863	.004
- Self-Esteem	.211	.078	.221	.221	2.711	.007
- Self- Efficacy	.126	.054	.146	.146	2.318	.020

The multipurpose bootstrap method was used to investigate the mediating effect of the independent variables of women empowerment on the relationship between the independent variables and environmental conservation. The test result for indirect/mediation effects showed the standardized indirect effect for Autonomy ($\beta = .098$; $P = .004$), Self-Esteem ($\beta = .064$; $P = .039$), and Self- Efficacy ($\beta = .068$; $P = .001$) were positively significant on environmental conservation through women empowerment as mediation variable (Table 2).

Table 2: The indirect effect of predictor variables on environmental conservation through rural women empowerment

Variables	Point Estimate (Standardized Indirect Effects - Estimates)	S.E.	Bootstrap		
			BC Percentile 95% CI		
			Lower	Upper	Two Tailed Significance (BC)
Autonomy	.098	.038	.037	.187	.004
Self-Esteem	.064	.037	.002	.146	.039
Self- Efficacy	.068	.024	.028	.126	.001

Conclusion

This study originally contributed to the "Eco-feminism" theory by providing a conceptual framework for environmental conservation looking at the mediating role of women empowerment, considering the background role of psychological variables among Iranian rural women. This study showed that women empowerment mediates the relationship between three predictor variables (Autonomy, Self-Esteem, Self-Efficacy) and environmental conservation.

بررسی نقش متغیرهای روانشناختی بر توانمندی زنان روستایی در حفاظت از محیط‌زیست

مهدی قاسمی*^۱، محمد بادسار^۲، لیلا فلاحتی^۳

۱ دکتری، گروه ترویج ارتباطات و توسعه روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران
۲ دانشیار، گروه ترویج ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان، زنجان، ایران
۳ استادیار، گروه مطالعات زنان، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۱۰/۰۵

تاریخ وصول مقاله: ۱۴۰۰/۰۴/۲۳

چکیده

متغیرهای روانشناختی در زنان به علت قرابت نزدیک تر با محیط‌زیست نقش بیشتری در همکاری آنها با محیط‌زیست دارد. از این رو مطالعه حاضر با هدف بررسی نقش متغیرهای روانشناختی بر توانمندی زنان روستایی در حفاظت از محیط‌زیست صورت پذیرفت. جامعه آماری پژوهش زنان روستایی استان چهارمحال و بختیاری بودند که با استفاده از جدول کرجیسی و مورگان تعداد ۳۸۴ نفر از آنها از طریق نمونه‌گیری طبقه‌بندی انتخاب شد. برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه استفاده گردید. روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه با نظر پانلی از متخصصان و کارشناسان قبل از پیش‌آزمون مورد تایید قرار گرفت. پایایی ابزار تحقیق نیز از طریق انجام پیش‌آزمون بین ۳۰ نفر خارج از نمونه آماری و محاسبه آلفای کرونباخ برای مقیاس‌های اصلی پرسشنامه (در دامنه بین ۰/۷۲ تا ۰/۹۴) ارزیابی و تصحیح گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS²⁴ و AMOS²⁴ انجام گرفت. داده‌های گردآوری شده با استفاده از تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل گردید. نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری مستقیم نشان داد رابطه مثبت و معنی‌داری بین متغیرهای روانشناختی شامل استقلال عمل، عزت نفس و خودکارآمدی با متغیر وابسته حفاظت از محیط‌زیست وجود دارد. همچنین، براساس نتایج مدل ساختاری میانجی مشخص شد که متغیر توانمندی زنان روستایی در رابطه بین متغیرهای روانشناختی با حفاظت از محیط‌زیست دارای نقش میانجی می‌باشد. از این رو با توجه به تأثیر توانمندی زنان روستایی در حفاظت از محیط‌زیست، پیشنهاد می‌گردد دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی جهت افزایش توانمندی زنان روستایی از طریق بهبود متغیرهای روانشناختی برگزار گردد.

کلید واژه‌ها: توانمندی زنان، حفاظت، محیط‌زیست، توسعه روستایی، چهارمحال و بختیاری

سرآغاز

بر اساس گزارش مرکز آمار ایران (۱۳۹۶)، زنان ۴۹ درصد جمعیت کشور را شامل می‌شوند. همچنین حدود ۴۰ درصد از نیروی کار روستاها و ۱۳ درصد از نیروی کار فعال شهرها را زنان تشکیل می‌دهند. در جامعه روستایی زنان در کنار مردان، علاوه بر ایفای نقش کشاورزی و تولید بیش از نیمی از مواد غذایی، به عنوان مدیران اقتصاد خانوار روستایی به فعالیت‌هایی نظیر آماده سازی، فرآوری و نگهداری محصولات کشاورزی، پرورش دام و طیور و جمع آوری سوخت می‌پردازند؛ به لحاظ اجتماعی نیز قشر مذکور به تربیت فرزندان و اجتماعی کردن نسل آتی می‌پردازد از این رو در فرایند توسعه نقش بسزایی دارند (Khani et al., 2012). سینگ^(۱) (۲۰۱۸) در بیان اهمیت نقش زنان بیان می‌دارد، زنان در همه جوامع توسعه یافته و نیافته و در حال توسعه دارای موقعیت منحصر به فردی هستند؛ این اهمیت بیشتر به خاطر نقش‌های مختلفی است که در مراحل مختلف زندگی آنان به عنوان یک دختر، همسر، مادر و خواهر وجود دارد؛ صرف نظر از مشارکت و نقش زنان در زندگی هر انسان، آن‌ها هنوز متعلق به یک طبقه از جامعه هستند که در موقعیت نامناسب قرار دارند و قربانی نابرابری‌ها و ناعادالتی‌ها در جامعه می‌باشند. از این رو بسیاری از پژوهشگران و اقتصاددانان به طور گسترده اهمیت به نقش زنان و توانمندسازی آنان را به عنوان کلید توسعه معرفی می‌کنند (Hissa et al., 2019; Duflo, 2012; Mondal, 2015). در حقیقت تقویت کنترل زنان در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و همچنین مشارکت در تصمیم سازی منجر به رفاه عمومی آنان در حال حاضر و نسل‌های آینده می‌شود؛ زنان با ایجاد نیروی اخلاقی در محیط خانه، نقش مهمی در شکل دادن جامعه دارند؛ زیرا زنان به طور تقریبی نیمی از سرمایه انسانی کشورها را تشکیل می‌دهند و موقعیت آنان در هر کشوری یکی از شاخص‌های توسعه ملی و دستیابی به توسعه پایدار برای آن محسوب می‌شود (Singh, 2018).

امروزه توانمندسازی زنان یکی از اولویت‌ها برای دستیابی به توسعه پایدار است (United Nations, 2015; Miedema, et al. 2018). زیرا توانمندسازی یک مساله ضروری در روند تعالی موقعیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی زنان به ویژه زنانی که در جامعه محروم هستند به شمار می‌رود (Sinha et al., 2019; Dandona, 2015).

به بخش مهمی از گفتمان‌های توسعه تبدیل شده، و این بینش با یک تغییر قابل ملاحظه در چگونگی تصورات نسبت به زنان از یک موجود ضعیف به یک فرد فعال و مستقل شکل گرفته است (Bradshaw et al., 2013). اغلب کشورها نیز برای دستیابی به توسعه پایدار «توانمندسازی» را به عنوان یکی از کارآمدترین روش‌ها معرفی کرده و سرمایه‌گذاری در زنان را کلید توسعه جوامع خود می‌دانند (Steffen, 2014). در همین زمینه دافلو^(۲) (۲۰۱۲) در ارتباط توانمندسازی زنان با توسعه بیان می‌دارد، توانمندسازی زنان و توسعه یک رابطه دو سویه با یکدیگر دارند و همان طوری که توسعه توانمندسازی زنان را به ارمغان خواهد آورد، توانمندسازی زنان باعث ایجاد تغییراتی در زنان می‌شود که تأثیر مستقیمی بر توسعه گذاشته و توسعه را به ارمغان خواهد آورد. همچنین بایه^(۳) (۲۰۱۶) بیان می‌دارد، توانمندسازی زنان اگر به شکل درست اجرا گردد می‌تواند موجبات توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و در نهایت منجر به توسعه پایدار گردد.

یکی از راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار، توجه به موضوع حفاظت از محیط‌زیست است (Varoglu et al., 2018; Akintunde, 2017). در این میان بررسی‌ها نشان می‌دهد زنان نقش قابل توجهی در حفاظت از محیط‌زیست دارند (Khan & Trivedi, 2015)؛ مطابق با اصل ۲۰ در بیانیه ریو زنان نقش حیاتی در توسعه و مدیریت محیط‌زیست دارند بنابراین مشارکت کامل آن‌ها برای دستیابی به توسعه پایدار بسیار ضروری می‌باشد. آلوارز^(۴) (۲۰۱۳) نیز در این زمینه بیان می‌دارد بدون حضور زنان، توسعه پایدار و تلاش برای حفاظت از محیط‌زیست نمی‌تواند موفقیت آمیز باشد لذا به مشارکت زنان در حل مسایل محیط‌زیستی باید اهمیت ویژه داده شود. علت اهمیت زنان در حفظ محیط‌زیست به آن دلیل است که زنان دانش و تخصص لازم در مسایل مربوط به محیط‌زیست را دارند و نسبت به مردان بیشتر به مسایل محیط‌زیست توجه می‌کنند (Bayeh, 2016; Shobeiri & Meiboudi, 2014). این موضوع شاید به دلیل ماهیت کارهای خانگی آن‌ها مانند پخت و پز، استفاده از آب برای شست و شو، جمع‌آوری چوب و غیره باشد (Naganag, 2014). در همین زمینه مطالعات دیگر نیز نشان داده اند که زنان الگوهای مصرف پایدار را بهتر از مردان درک می‌کنند و در خرید محصولات که سازگار با محیط‌زیست هستند و محصولات غذایی ارگانیک که به محیط‌زیست کمتر آسیب وارد می‌کنند،

برخوردار باشد و در فعالیتهای روزمره زندگی‌اش خودمختار باشد از توانایی لازم برای انجام بسیاری از امور دیگر نیز برخوردار است (Mahmud et al., 2012; Kabeer, 1999). عزت نفس نیز از اساسی‌ترین عوامل در رشد مطلوب شخصیت افراد است (Kouzechian et al., 2012). عزت نفس، فرد را آماده می‌سازد تا نسبت به انتظار موفقیت و پذیرش آن واکنش نشان دهد (Eastman, 2006). تحقیقات مختلفی نشان می‌دهند افرادی که عزت نفس بیشتری دارند، خیلی موثر می‌آموزند، روابط سودبخش‌تری برقرار می‌کنند، بهتر از فرصت‌ها استفاده می‌کنند، می‌توانند خودکفا باشند و دیدگاه روشن‌تری به مسیر زندگی خود دارند (Kouzechian et al., 2012).

یکی از نظریه‌های مهم پیرامون زنان و محیط زیست، نظریه اکوفمینیست می‌باشد (Goldblum, 2017; Moore, 2015; Morita, 2007; Sharnappa, 2016). که در سال ۱۹۷۴ به عنوان یک پیوند اساسی بین محیط‌زیست و مطالعات زنان معرفی شد و ترکیبی از نظریه‌های محیط‌زیست و فمینیست می‌باشد (Bell, 2017; Sachs, 2018). اکوفمینیست‌ها بر این باورند که بین زنان و جنبش‌هایی که در راستای حفاظت از محیط‌زیست شکل گرفته‌اند پیوستگی وجود دارد (Dailey, 2017; Sachs, 2018; Sturgeon, 2016). نظریه اکوفمینیستی تسلط و بهره‌کشی از زنان و طبیعت را در کنار یکدیگر قرار داده و هر دو را قربانیان توسعه در نظر گرفته است؛ بر اساس این دیدگاه، هر آسیبی به طبیعت به زنان نیز آسیب می‌رساند (Manisha, 2012; Salman, 2007). این نظریه طیف وسیعی از عوامل مانند ساختارهای پدرسالاری قدرت و سرمایه داری را در تخریب محیط‌زیست و ستم بر زنان در نظر می‌گیرند (Kings, 2017; Allison, 2017) و دیدگاه اکثر فمینیست‌های محیطی بر آن است که پایداری محیط‌زیست در نهایت بستگی به افزایش نقش اقتصادی و سیاسی زنان در تمام سطوح اجتماع دارد (Allison, 2017).

زیمرمن^(۵) (۱۹۹۶) در پژوهش خود تحت عنوان توانمندسازی روانشناختی، مسایل و تصورات بیان می‌دارد فرایند توانمندسازی شامل مؤلفه‌هایی از جمله درون فردی^(۶)، تعاملی^(۷) و رفتاری^(۸) می‌باشد که این مولفه‌ها به یکدیگر مربوط و با هم در تعامل هستند و می‌توانند به صورت یک شبکه علمی ارایه شوند و نکته مهم در آن است که در این شبکه به متغیرهای سطح فردی جهت تجزیه و تحلیل توجه می‌شود (Chan and Chan, 2010; Khan & Heinzle et al., 2010; Trivedi, 2015).

توجه بیشتری دارند (Heinzle et al., 2010; Khan & Trivedi, 2015). در این میان پژوهش‌ها نشان می‌دهند متغیرهای روانشناختی می‌توانند در توانمندی زنان و حفاظت از محیط‌زیست اثرگذار باشند (Sturgeon, 2016). لذا با توجه به اهمیت موضوع محیط‌زیست و نقش زنان در حفاظت از آن، این پژوهش با هدف بررسی اثر متغیرهای روانشناختی در توانمندی زنان روستایی و نقش آن بر حفاظت از محیط‌زیست صورت پذیرفت.

چارچوب نظری

خودکارآمدی به معنای اعتقادات یک فرد در مورد احتمال موفقیت خود در یک کار مشخص است که تأثیر قابل توجهی بر چگونگی تفکر، احساسات، انگیزش و اقدامات انسان دارد لذا این باورها می‌توانند موفقیت را در هر زمینه‌ای از زندگی برای فرد افزایش دهند (Tilfarlioglu & Ciftci, 2011). از این رو اعتقاد بسیاری از پژوهشگران بر این است، افرادی که دارای خودکارآمدی بالا هستند بهتر می‌توانند زمینه را برای توانمندی خود فراهم آورند (Haug & Ocarroll, 2019; Crittenden, 2010; Bandura, 2010). بندورا معتقد است که برای افزایش خودکارآمدی، چهار روش وجود دارد؛ این چهار روش عبارتند از ۱. مهارت عملی؛ ۲. مدل‌سازی غیر مستقیم؛ ۳. ترغیب شفاهی؛ و ۴. انگیزتگی؛ مطابق با نظر بندورا خودکارآمدی می‌تواند روی توانمندی افراد اثر گذار باشد (Bandura, 2010). استقلال عمل یا خودمختاری اشاره به عملکردهای اختیاری و ارادی یک فرد دارد تا به عنوان یک عامل علی در زندگی خود رفتار کرده و کیفیت زندگی خود را حفظ نموده و بهبود بخشد (Wehmeyer, 2005). سن (۱۳۸۱) در کتاب توسعه به مثابه آزادی، توانمندسازی زنان را یکی از مباحث اصلی در فرایند توسعه کشورها معرفی می‌نماید و بیان می‌دارد زنانی که دارای خودمختاری و استقلال در تصمیم‌گیری هستند شرایط بسیار مساعدتری برای توانمند شدن دارند؛ وی همچنین از مواردی نظیر کار مستقل خارج از خانه، کسب درآمد مستقل، داشتن تحصیلات و حقوق مالکیت را از عواملی معرفی می‌کند که می‌توانند ارتباط بسیار مهمی با توانمندی داشته باشند. بنابراین استقلال عمل به عنوان یک نتیجه از توانمندسازی زنان می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد؛ فردی که از استقلال فکری و کاری

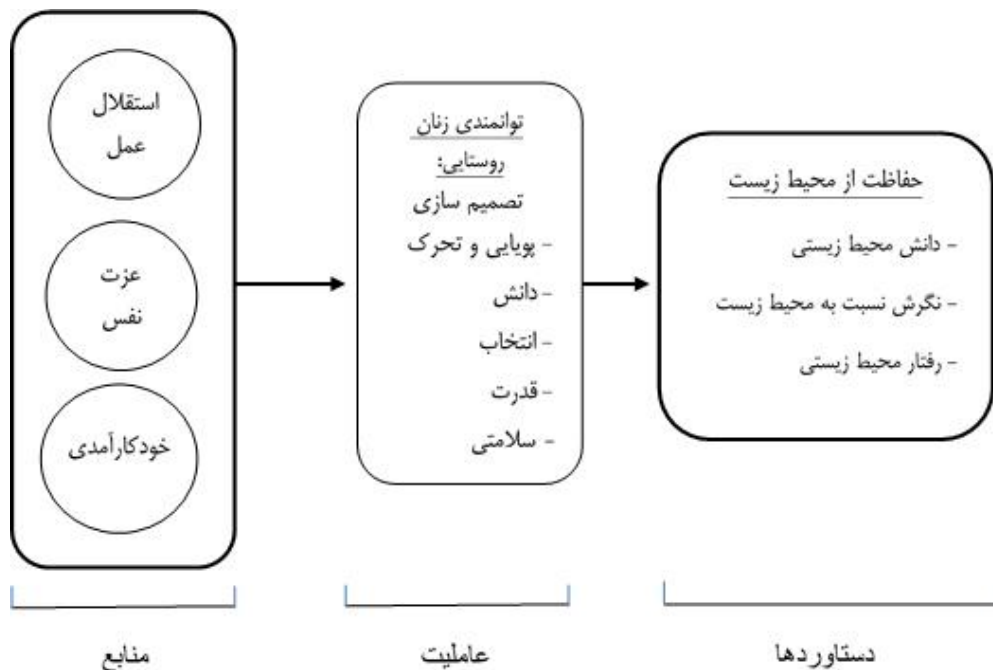
مستقل عمل می‌کنند و در انتخاب خود آزاد هستند و در مقابل آن ساختارهایی (مانند مذهب، قومیت، جنسیت، طبقه اجتماعی، آداب و رسوم، سنت‌ها، کلیشه‌ها و غیره) قرار دارند که فرد را در انتخاب تصمیم‌گیری‌های خود محدود می‌نماید (Barker, 2005). کبیر در خصوص منابع بیان می‌دارد که آن می‌تواند شامل منابع اقتصادی، اجتماعی و انسانی باشند که بر توانمندسازی می‌توانند موثر واقع شوند. در نهایت دستاوردها قرار دارند که می‌تواند نتیجه‌ای از ترکیب منابع و عاملیت باشند که در اثر فرایند توانمندسازی ایجاد می‌شوند و می‌توانند از برآورده شدن نیازهای اساسی تا دستاوردهای پیچیده نظیر مشارکت در زندگی اجتماعی، سیاسی و نهایتاً توسعه را شامل گردد. گریب^(۱۱) (۲۰۱۲) نیز در پژوهش خود تحت عنوان بررسی یک مدل تجربی توانمندسازی زنان و تغییرات آن در زمینه توسعه بین الملل به طور مشابه نشان دادند سه عامل زمینه، عاملیت و دستاوردها بر توانمندسازی زنان موثر می‌باشند. وی همچنین بیان می‌دارد متغیرهایی مانند عزت نفس و عوامل روانشناختی از جمله متغیرهایی می‌باشند که با تأثیر پذیری از متغیرهای زمینه‌ای می‌توانند در دستاوردهای ناشی از توانمندسازی زنان نقش بسزایی را ایفا کنند.

با توجه به مطالبی که بیان گردید، در این پژوهش سعی بر آن داشتیم تا با استفاده از ترکیب مدل‌ها و تئوری‌های مختلف نظیر تئوری کبیر (۱۹۹۹)، مدل گریب (۲۰۱۲)، نظریه زیمرمن (۱۹۹۶)، نظریه شناخت اجتماعی بندورا (۲۰۰۱) و نظریه اکوفمینیسم، ضمن بررسی نقش متغیرهای روانشناختی بر توانمندی زنان روستایی با بهره‌گیری از مطالعات تجربی نقش میانجی توانمندی زنان روستایی را در تحلیل عوامل روانشناختی موثر (استقلال عمل، عزت نفس و خودکارآمدی) بر حفاظت از محیط‌زیست مورد بررسی قرار گیرد شکل (۱). در همین زمینه و بر اساس دو نظریه مهم یعنی اکوفمینیست، مبنی بر نقش زنان در حفاظت از محیط‌زیست و تئوری کبیر مبنی بر وجود سه عنصر اصلی در توانمندسازی زنان شامل منابع، عاملیت و دستاوردها، متغیرهای روانشناختی به عنوان منابع، توانمندی زنان روستایی به عنوان متغیر عاملیت و حفاظت از محیط‌زیست به عنوان دستاورد در چارچوب مفهومی قرار گرفتند. از سوی دیگر مطابق با نظریه زیمرمن مبنی اثر متغیرهای روانشناختی و مولفه‌های فردی مانند خودکارآمدی، عزت نفس و استقلال عمل بر توانمندی زنان و اثرات آن بر مؤلفه‌های توسعه (مانند حفاظت

2016; Hunter et al., 2013; Malhotra and Schuler, 2005). زیمرمن همچنین متغیرهایی مانند خودکارآمدی، عزت نفس، شایستگی، قدرت و سلامت روان را از متغیرهای اثرگذار بر توانمندسازی به ویژه توانمندسازی روانشناختی می‌داند که برای توسعه توانمندسازی باید مورد توجه قرار بگیرند. در همین زمینه آلبرت بندورا (۲۰۰۱) در نظریه یادگیری اجتماعی بیان می‌دارد، افراد در یک نظام علیت سه جانبه (رفتار، محیط و فرد) بر انگیزه و رفتار خود اثر می‌گذارند که از نظر ماهیت می‌تواند فیزیکی، اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی باشد؛ یکی از مفاهیمی که بندورا به شخص مربوط می‌داند خودکارآمدی و عزت نفس می‌باشد که این متغیرها می‌توانند سبب تسهیل یا منع رفتار شوند؛ بر اساس این نظریه یادگیری از راه مشاهده رفتار دیگران بسیار مهم است (Bandura, 2001). به عنوان مثال بر اساس نظریه بندورا، در توانمندی زنان روستایی یا زنان مددجو، اگر یکی از زنان بخواهد توانمند شود با دیدن زن توانمند دیگری که توانسته موفقیت کسب کند، می‌تواند زمینه موفقیت خود را سریعتر فراهم آورد. همچنین مطابق با نظر بندورا عزت نفس با خودکارآمدی در ارتباط می‌باشد به گونه‌ای که عزت نفس پایین با خودکارآمدی پایین همراه است، افراد با عزت نفس پایین اعتقاد بدبینانه‌ای نسبت به دستاوردهای خود و توسعه شخصی دارند (Bandura, 1997). بنابراین داشتن عزت نفس قوی به فرایندهای شناختی کمک می‌کند که فرد در عملکردهای خود موفق باشد (Schwarzer, 1997). به بیانی دیگر مطابق با تعریف عزت نفس «عزت نفس ارزیابی کلی فرد از اهمیت و ارزش خود به عنوان یک انسان است» می‌توان دریافت که عزت نفس دارای دو عنصر است اول آنکه نوعی ارزیابی است و دوم، این ارزیابی می‌تواند مثبت، منفی یا مابین آن باشد (Thomaes et al., 2011). بنابراین ارزیابی فرد از خودش و عزت و ارزشی که برای خود قائل است می‌تواند اثر زیادی بر روان فرد داشته باشد و با خودکارآمدی که یک قابلیت روانی است مرتبط گردد (McKenzie, 1999) و در نهایت خودکارآمدی است که می‌تواند ظرفیت حل مسأله را در زنان افزایش داده و باعث توانمندی آنان گردد (Karademas, 2006).

کبیر^(۹) (۱۹۹۹) یک تئوری در رابطه با توانمندسازی زنان معرفی کرده است. وی سه عنصر اصلی را در توانمندسازی زنان شناسایی نموده که شامل منابع، عاملیت^(۱۰) و دستاوردها می‌باشند. عاملیت اشاره دارد به ظرفیت افرادی که به طور

از محیط زیست) این سه متغیر به عنوان عوامل زمینه‌ای مورد توجه قرار گرفتند.

شکل (۱): چارچوب مفهومی پژوهش

با استفاده از جدول کرجسی و مورگان، ۳۸۴ نفر در نظر گرفته شد.

ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه بود که از بخش‌های مرتبط با توانمندی زنان روستایی، گویه‌های مرتبط با حفاظت از محیط زیست، گویه‌های مرتبط با استقلال عمل، گویه‌های مرتبط با عزت نفس و در نهایت گویه‌های مرتبط با خودکارسامدی تشکیل شده بود (جدول ۲). در این مطالعه به منظور بررسی حفاظت از محیط‌زیست از مدل خطی خردگرا که توسط برگس^(۱۲) و همکاران (۱۹۹۸) مورد اشاره قرار گرفته، استفاده شده است. در این مدل دانش محیط‌زیستی نگرش محیط‌زیستی را ایجاد می‌کند و سپس آن نگرش منجر به رفتار حفاظت گرایانه از محیط‌زیست می‌شود (Kollmuss and Agyeman, 2002). لازم به ذکر است منظور از مؤلفه‌های دانش، نگرش و رفتار، بررسی دانش نسبت به حفاظت از محیط زیست، نگرش نسبت به حفاظت از محیط‌زیست و رفتار حفاظت گرایانه نسبت به محیط‌زیست می‌باشد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از لحاظ میزان و درجه کنترل متغیرها، غیر آزمایشی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، میدانی محسوب می‌شود. جامعه آماری این مطالعه شامل کلیه زنان روستایی استان چهارمحال و بختیاری بود (سنین بالاتر از ۱۰ سال). استان چهارمحال و بختیاری دارای ۹ شهرستان (شامل: شهرکرد، سامان، بن، فارسان، کوهرنگ، کیار، اردل، بروجن و لردگان) با جمعیتی برابر با ۹۴۷۷۶۳ نفر است که از این تعداد ۶۰۷۴۴۴ نفر در مناطق شهری (۶۴/۰۹ درصد) و ۳۳۹۶۶۷ نفر (۳۵/۹۱ درصد) روستا نشین هستند (Statistical Center of Iran, 2017). در این مطالعه به منظور داشتن ترکیبی متناسب و قابل تعمیم نمونه‌ی آماری از مناطق مختلف استان انتخاب گردید. انتخاب نمونه مورد نظر ابتدا با استفاده از روش نمونه گیری طبقه ای چند مرحله‌ای صورت گرفت؛ بدین گونه که ابتدا از هر شهرستان یک بخش، از هر بخش یک دهستان و نهایتاً از هر دهستان چند روستا انتخاب گردید. انتخاب نمونه در سطح روستا نیز به روش تصادفی صورت پذیرفت (جدول ۱). به منظور تعیین حجم نمونه

جدول (۱): توزیع نمونه اختصاص یافته در استان چهارمحال و بختیاری

ردیف	شهرستان	تعداد بخش	تعداد دهستان	تعداد روستا	جمعیت زنان روستایی بالاتر از ۱۰ سال	بخش‌های منتخب	دهستان منتخب	تعداد روستای منتخب	تعداد نمونه
۱	شهرکرد	۳	۶	۲۵	۱۱۶۴۵	مرکزی و فرخ‌شهر	حومه، دستگرد	۴	۳۴
۲	بروجن	۳	۵	۴۱	۷۶۳۸	گندمان	گندمان، دوراهان	۶	۲۲
۳	اردل	۲	۴	۹۱	۱۱۲۶۴	مرکزی و میان‌کوه	پشت کوه، دیناران، میان‌کوه	۸	۳۲
۴	بن	۲	۴	۱۰	۴۴۷۱	مرکزی	حومه، وردنجان	۳	۱۳
۵	سامان	۲	۴	۲۳	۸۱۷۸	زاینده‌رود	هوره، زرین	۷	۲۴
۶	فارسان	۳	۵	۲۲	۷۹۶۲	مرکزی و باباحیدر	میزدج علیا، سراب سفلی	۵	۲۳
۷	کیار	۲	۴	۵۳	۱۰۷۵۴	مرکزی	کیار شرقی، کیار غربی	۷	۳۱
۸	لردگان	۵	۱۱	۲۹۸	۵۷۸۹۵	فلارد، خانمیرزا، سردشت	فلارد، خانمیرزا، سردشت	۲۲	۱۶۷
۹	کوه‌رنگ	۳	۷	۱۹۵	۱۳۳۵۱	مرکزی	شوراب تنگزی، دشت زرین	۹	۳۸
جمع کل:									۳۸۴

جدول (۲): متغیرها و مؤلفه‌های موجود در پرسشنامه

متغیر	مؤلفه‌ها	تعداد گویه	منبع
توانمندی زنان روستایی	سلامت	۵	Chung, 2013; Grabe, 2011
	قدرت	۶	Mahmud, 2012; Kabeer, 1999
	انتخاب	۴	Sam, 2016
	دانش	۸	Kantachote, 2013; Ackerly 1995
	پویایی و تحرک	۸	Mahmud, 2012; Malhotra, 2002
حفاظت از محیط زیست	تصمیم‌سازی	۶	Mahmud, 2012; Weber and ahmad, 2014
	دانش محیط زیستی	۷	Mohiuddin et al., 2018; Ahmad, 2010
	نگرش محیط زیستی	۷	& Bijani et al., 2017; Macovei, 2015; Dunlap Jones, 2002
استقلال عمل	رفتار محیط زیستی	۹	Bijani et al., 2017; Kaiser et al., 1999
	-	۸	Vaz et al., 2019; Agarwala & Lynch, 2006
	-	۸	Mahmud, 2012; Rosenberge, 1989
	-	۸	Mahmud, 2012; Rosenberge, 1989

پرسشنامه با نظر کارشناسان و متخصصان در زمینه موضوع مورد پژوهش مورد تایید قرار گرفت. علاوه بر روایی ظاهری و

برای تعیین روایی ابزار تحقیق از روایی ظاهری و روایی سازه (شامل روایی همگرا و تشخیصی) استفاده شد. روایی ظاهری

بالایی از پیچیدگی هستند و ممکن است نتایج تحقیق تحت تاثیر نرمال نبودن داده‌ها یا کوچک بودن حجم نمونه اصلی قرار گیرد، را بر طرف کرد (Kline, 2011). برای تحلیل داده‌ها و اجرای روش خودگردان سازی از نرم‌افزار گرافیکی AMOS22 استفاده شد.

نتایج

یافته‌های توصیفی

همان طور که در جدول (۳) نشان داده شده است، اکثریت پاسخگویان را زنان متأهل تشکیل داده‌اند (۸۰/۲ درصد) همچنین ۱۲ درصد پاسخگویان مجرد، ۷/۸ درصد مطلقه و بیوه بوده‌اند. بر اساس نتایج کسب شده، محل سکونت اکثریت پاسخگویان (۸۸/۳ درصد) روستا و ۱۱/۷ درصد از پاسخگویان به صورت اقامت فصلی در روستا سکونت داشتند. با توجه به یافته‌های تحقیق، میانگین سن پاسخگویان ۳۵/۸۵ سال بود. از نظر سطح تحصیلات ۵/۲ درصد بی‌سواد، ۱۹ درصد از آنان ابتدایی و راهنمایی، ۹/۹ درصد دبیرستان، ۳۵/۹ درصد دیپلم و ۱۲/۸ درصد فوق دیپلم و ۱۷/۲ درصد کارشناسی و بالاتر بودند جدول (۳).

محتوایی در این مطالعه روایی همگرا^(۱۳) و تشخیصی^(۱۴) ابزار تحقیق نیز پس از گردآوری داده‌ها در قالب مدل اندازه‌گیری ارزیابی شد (شکل ۲). به منظور بررسی اثر میانجی توانمندی زنان روستایی در رابطه بین عوامل روانشناختی با حفاظت از محیط‌زیست از روش خودگردان سازی^(۱۵) که یک تکنیک جدید برای آزمون میانجی به شمار می‌رود استفاده گردید. این تکنیک امکان برآورد کلی مجموع یک اثر غیرمستقیم (مجموع $A \rightarrow B \rightarrow C$)، سطح معنی‌داری و تعیین سطحی از فاصله اطمینان^(۱۶) را برای یک نقطه تخمینی فراهم می‌کند (Mallinckrodt et al., 2006). از جمله مزایای اصلی استفاده از روش خودگردان سازی آن است که این روش امکان آزمون اثر غیرمستقیم بین متغیرها در سطح و تعدادی بیشتر از نمونه آماری واقعی از راه بازنمونه‌گیری با جایگذاری^(۱۷) از یک نمونه مادر یا اصلی به تعداد دفعات زیاد به صورت تصادفی و خودکار را میسر می‌کند (Badsar et al., 2018). همچنین یکی دیگر از قابلیت‌های روش خودگردان سازی آن است که می‌توان محدودیت‌های ناشی از غیر نرمال بودن داده‌ها و یا کم بودن حجم نمونه آماری به ویژه برای مدل‌هایی که دارای سطح

جدول (۳): توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان بر اساس ویژگی‌های فردی

متغیر	فراوانی	درصد	
وضعیت تأهل	مجرد	۴۶	۱۲
	متأهل	۳۰۸	۸۰/۲
	مطلقه و بیوه	۳۰	۷/۸
سطح تحصیلات	بی سواد	۲۰	۵/۲
	ابتدایی و راهنمایی	۷۳	۱۹
	دبیرستان	۳۸	۹/۹
	دیپلم	۱۳۸	۳۵/۹
	فوق دیپلم	۴۹	۱۲/۸
	لیسانس و بالاتر	۶۶	۱۷/۲
محل سکونت	روستا	۳۳۹	۸۸/۳
	اقامت فصلی در روستا	۴۵	۱۱/۷

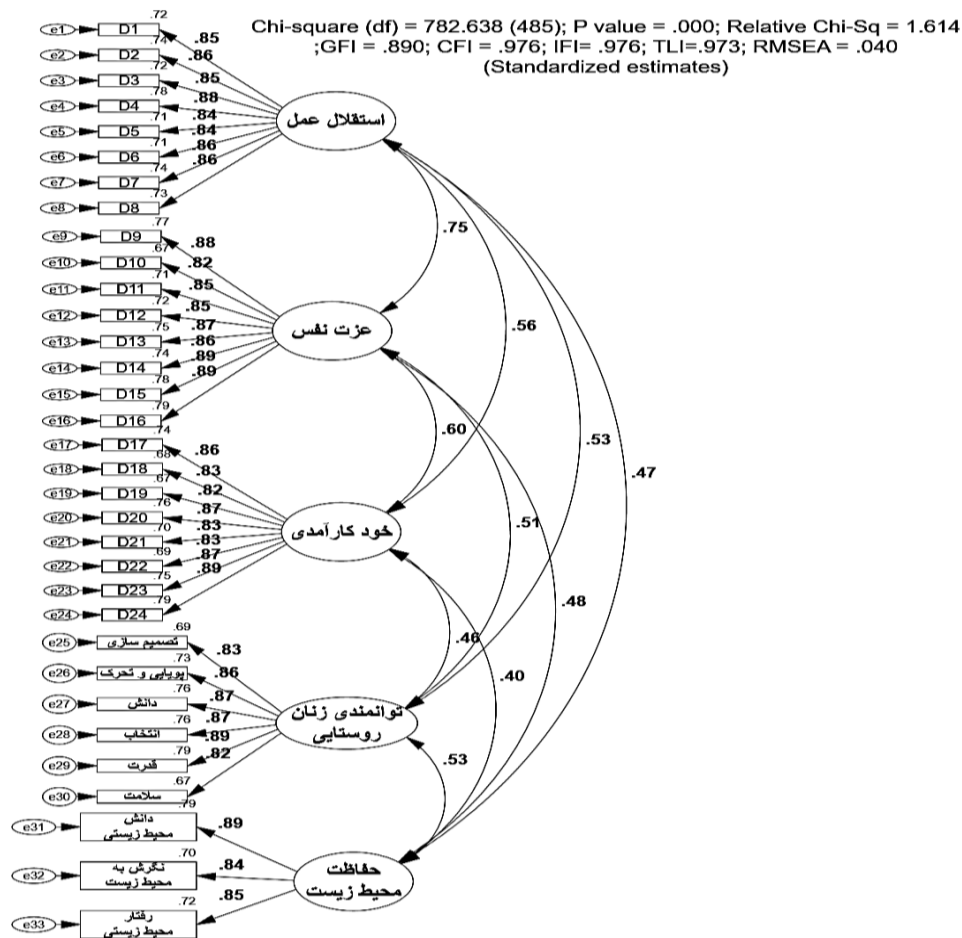
یافته‌های استنباطی

مدل اندازه‌گیری: نتایج ارزیابی برازش نیکویی مدل اندازه‌گیری بر اساس شاخص‌های برازش مدل شامل کای اسکویر نسبی^(۱۸) برابر با ۱/۶۱۴ یعنی مقدار عددی کمتر از ۳؛ و شاخص برازش تطبیقی^(۱۹) (CFI=۰/۹۷۶)؛ شاخص برازش

فزاینده^(۲۰) (IFI=۰/۹۷۶)؛ و شاخص توکر- لوئیس^(۲۱) (TLI=۰/۹۷۳)؛ با مقادیر عددی بیشتر از ۰/۹۰ و شاخص ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب^(۲۲) (RMSEA=۰/۰۴) با مقدار عددی کمتر از ۰/۰۸، برازش مدل نیکویی در سطح قابل قبولی بوده است (شکل ۲). نتایج ارزیابی اعتبار همگرا و

روایی تشخیصی نیز نتایج حاکی از آن بود که با توجه به اینکه مربع بزرگترین ضریب همبستگی بین متغیرهای مکنون مورد مطالعه کمتر از کوچکترین میانگین واریانس استخراج شده تمامی متغیرهای مکنون می باشد، بنابراین، ابزار تحقیق از روایی تشخیصی مناسبی برخوردار بود؛ به عبارت دیگر، هر دسته از سوالات/ گویه‌های مربوط به مکنون‌های مختلف به طور مستقل موضوع متفاوتی را اندازه می‌گیرند.

تشخیص بر اساس مدل اندازه‌گیری نشان داد، با توجه به اینکه برای تمامی متغیرها بر اساس معیارهای سه گانه پیشنهاد شده توسط هیر و همکاران^(۳۳) (۲۰۱۰:۷۷۸) شامل: ۱. بارهای عاملی استاندارد^(۳۴) مساوی و بزرگتر از ۰/۵، ۲. میانگین واریانس استخراج شده^(۳۵) مساوی و بزرگتر از ۰/۵ و ۳. پایایی ترکیبی^(۳۶) مساوی و بزرگتر از ۰/۷ به دست آمد، از این رو، روایی همگرایی ابزار تحقیق در سطح قابل قبولی بود جدول (۴). در رابطه با

شکل (۲): مدل اندازه گیری بر اساس مقادیر عاملی استاندارد

جدول (۴): نتایج میانگین واریانس استخراج شده، پایایی ترکیبی و همبستگی متغیرها بر اساس مدل اندازه گیری

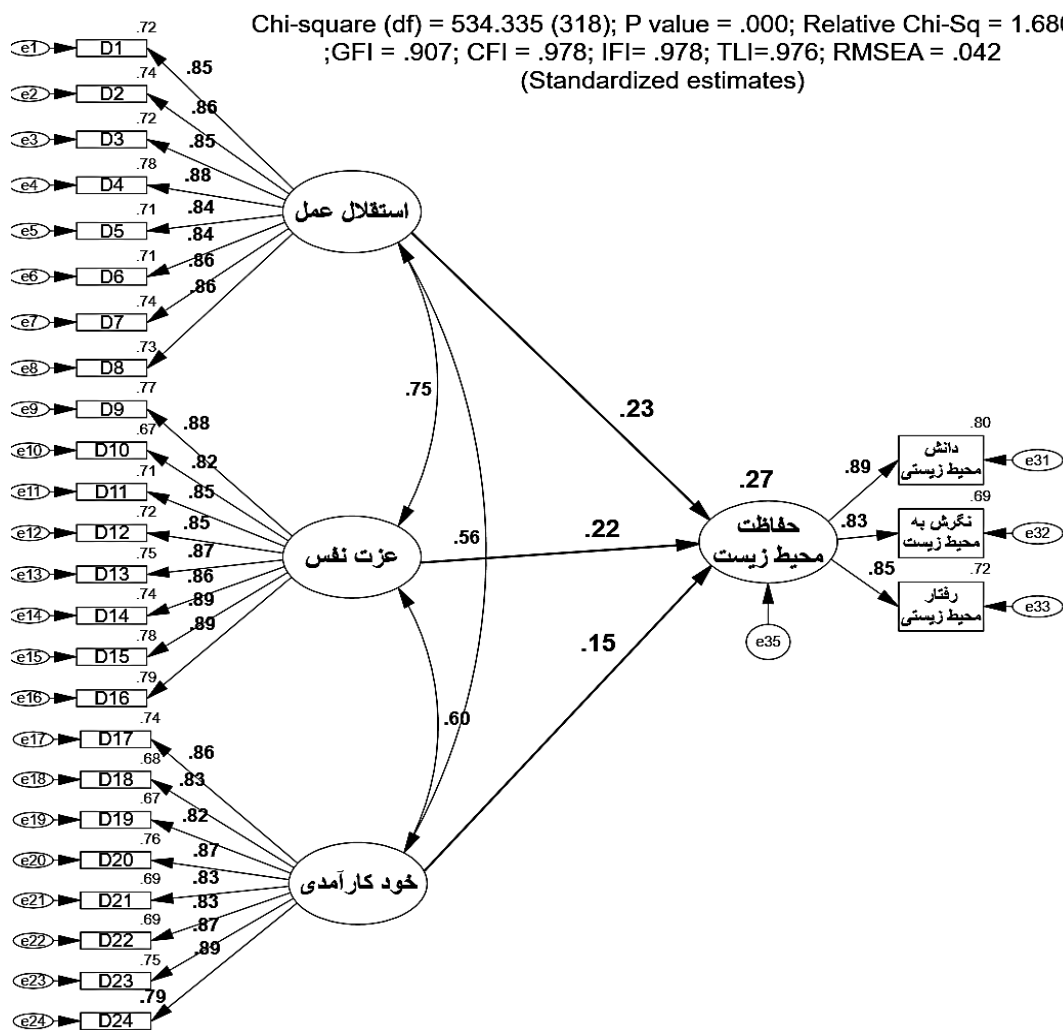
متغیر	میانگین واریانس استخراج شده (0/5 ≤)	پایایی ترکیبی (0/7 ≤)	ضرایب همبستگی میان متغیرها				
			۱	۲	۳	۴	۵
۱. استقلال عمل	۰/۷۳	۰/۹۵۶					
۲. عزت نفس	۰/۷۴	۰/۹۵۹	-۰/۷۵۲**				
۳. خودکارآمدی	۰/۷۲	۰/۹۵۴	-۰/۵۶۰**	۰/۵۹۶**			
۴. توانمندی زنان روستایی	۰/۷۳	۰/۹۴۳	-۰/۵۲۸**	۰/۵۱۰**	۰/۴۶۱**		
۵. حفاظت محیط زیست	۰/۷۳	۰/۸۹۳	-۰/۴۷۵**	۰/۴۷۸**	۰/۴۰۵**	۰/۵۳۳**	

**معنی داری در سطح ۰/۰۱

آزمون اثر مستقیم متغیرهای روانشناختی بر حفاظت از محیط زیست

به منظور بررسی روابط میان متغیرهای تحقیق از تکنیک مدل سازی معادلات ساختاری استفاده گردید. در تحقیق حاضر یافته‌های استنباطی در قالب دو مدل ساختاری مستقیم شکل (۳) و میانجی شکل (۴) ارائه شده است. مدل ساختاری مستقیم بیانگر رابطه مستقیم متغیرهای روانشناختی (شامل؛ استقلال عمل، خودکارآمدی و عزت نفس) با حفاظت از محیط زیست می‌باشد شکل (۳). در خصوص برازش نیکویی مدل ساختاری مستقیم، یافته‌های تحقیق نشان داد که بر اساس شاخص‌های برازش مدل شامل کای اسکور نسبی برابر با ۱/۶۸۰ یعنی مقدار عددی کمتر از ۳؛ و شاخص برازش تطبیقی (CFI=۰/۹۷۸)؛ شاخص برازش فزاینده (IFI=۰/۹۷۸)؛ و شاخص توکر- لوئیس

(TLI=۰/۹۷۶)؛ با مقادیر عددی بیشتر از ۰/۹۰ و شاخص ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA=۰/۰۴۲) با مقدار عددی کمتر از ۰/۰۸، برازش مدل در سطح قابل قبولی بوده است شکل (۳). نتایج حاصل از مدل ساختاری مستقیم در رابطه با آزمون فرضیه‌های اصلی تحقیق حاکی از آن بود که: ۱. بین استقلال عمل با حفاظت از محیط زیست رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد (β=۰/۲۲۶، p=۰/۰۰۴)؛ ۲. بین عزت نفس با حفاظت از محیط زیست رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد (β=۰/۲۲۱، p=۰/۰۰۷)؛ ۳. بین خودکارآمدی با حفاظت از محیط زیست رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد (β=۰/۱۴۶، p=۰/۰۲۰)؛ (جدول ۵). همچنین، نتایج نشان داد که متغیرهای استقلال عمل، عزت نفس و خودکارآمدی تبیین کننده ۲۷ درصد از تغییرات حفاظت از محیط زیست هستند شکل (۳).

شکل (۳): مدل ساختاری مستقیم تحقیق با مقادیر ضرایب استاندارد شده

جدول (۵): ضرایب رگرسیونی عوامل روانشناختی موثر بر حفاظت از محیط زیست

متغیر	مقادیر غیراستاندارد	خطای استاندارد	ضریب استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معنی‌داری
استقلال عمل	۰/۲۴۷	۰/۰۸۶	۰/۲۲۶	۲/۸۶۳	۰/۰۰۴
عزت نفس	۰/۲۱۱	۱/۰۷۸	۰/۲۲۱	۲/۷۱۱	۰/۰۰۷
خودکارآمدی	۰/۱۲۶	۰/۰۵۴	۰/۱۴۶	۲/۳۱۸	۰/۰۲۰

– آزمون اثر میانجی توانمندی زنان روستایی

همانگونه که ذکر شد به منظور آزمون اثر میانجی توانمندی زنان روستایی در رابطه بین متغیرهای مستقل با حفاظت از محیط‌زیست از روش چندمنظوره خودگردان‌سازی^(۳۷) استفاده شد. برای اجرای روش خودگردان‌سازی ابتدا مدل مفهومی میانجی مفروض پژوهش همانگونه که در شکل (۴) آمده است طراحی گردید و سپس بر اساس نمونه آماری پیشنهاد شده توسط هایز^(۳۸) (۲۰۰۹:۴۰۸)، از طریق انجام نمونه‌گیری‌های فرعی متعدد با جایگذاری بر مبنای داده‌های اصلی گرفته شده از ۳۸۴ نفر از زنان روستایی استان چهارمحال و بختیاری اقدام به ایجاد و جایگزینی نمونه ۵۰۰۰ تایی در سطح اطمینان ۹۵ درصد گردید. برازش نیکویی مدل ساختاری میانجی نشان داد که مدل بر اساس شاخص‌های برازش مدل شامل کای اسکویر نسبی برابر با ۱/۶۱۴ یعنی مقدار عددی کمتر از ۳؛ شاخص برازش تطبیقی (CFI=۰/۹۷۶)؛ شاخص فزاینده (IFI=۰/۹۷۶)؛ و شاخص توکر- لویس (TLI=۰/۹۷۳)؛ با مقادیر عددی بیشتر از

۰/۹۰ و شاخص ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA=۰/۰۴۰) با مقدار عددی کمتر از ۰/۰۸، برازش مدل در سطح قابل قبولی بود شکل (۴). همچنین، نتایج نشان داد که عوامل روانشناختی موثر بر حفاظت از محیط‌زیست تبیین‌کننده ۳۳ درصد از تغییرات متغیر میانجی توانمندی زنان روستایی بوده و این عوامل به همراه متغیرهای میانجی، تبیین‌کننده ۳۵ درصد از واریانس حفاظت از محیط‌زیست می‌باشند شکل (۴). نتایج به دست آمده از اجرای روش خودگردان‌سازی همان گونه که از نتایج مندرج در جدول (۵) پیداست، حاکی از آن است که، مجموع اثر غیرمستقیم استقلال عمل ($\beta=۰/۰۹۷$, $p=۰/۰۰۴$)، عزت نفس ($\beta=۰/۰۳۹$, $p=۰/۰۰۱$) و خودکارآمدی ($\beta=۰/۰۶۴$, $p=۰/۰۰۱$) بر حفاظت از محیط‌زیست از طریق توانمندی زنان روستایی مثبت و معنی‌دار می‌باشد (جدول ۶). در نتیجه می‌توان گفت که توانمندی زنان روستایی دارای اثر میانجی در رابطه بین این عوامل با حفاظت از محیط‌زیست می‌باشد. جدول (۶).

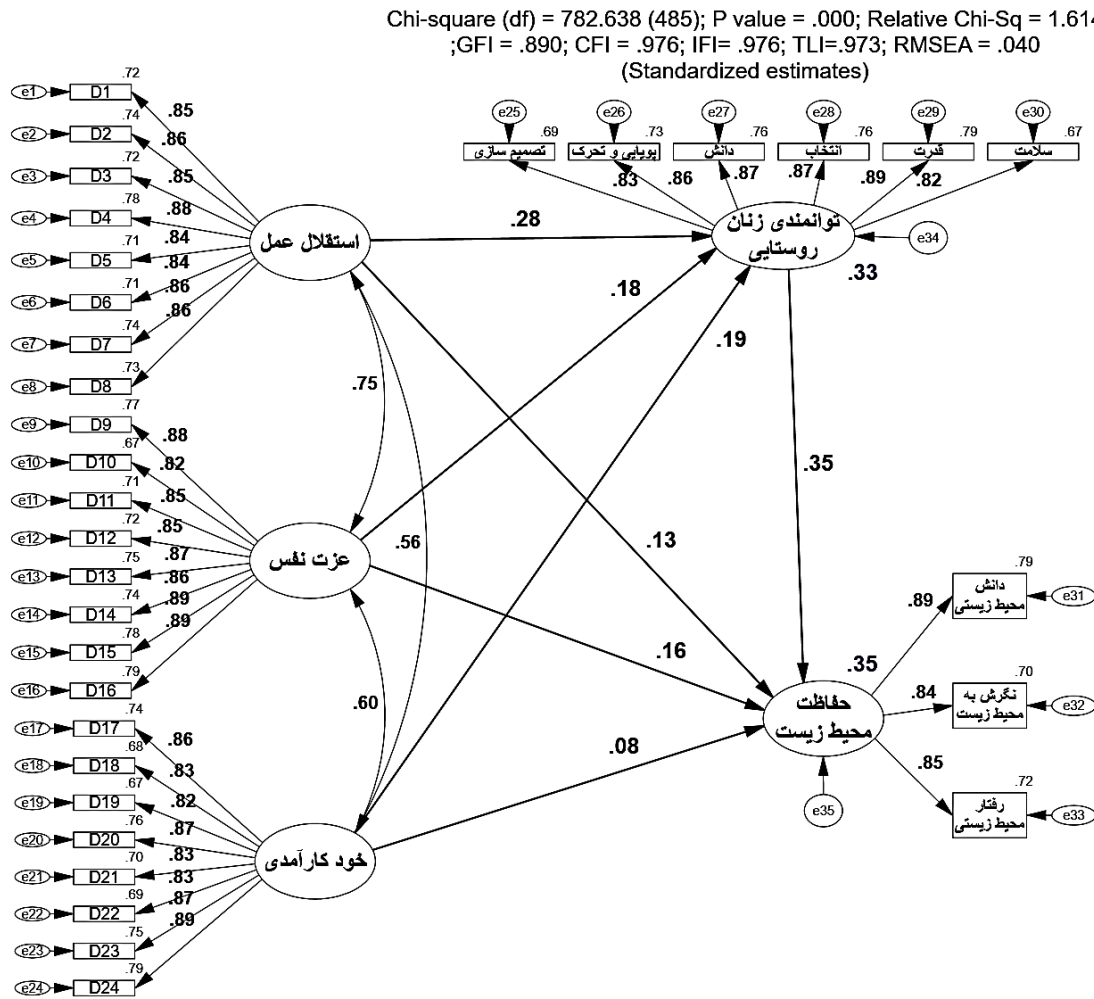
جدول (۶): نتایج اثر عوامل روانشناختی موثر بر حفاظت از محیط‌زیست از طریق توانمندی زنان روستایی بر اساس روش خودگردان‌سازی

متغیر	مقادیر استاندارد شده غیرمستقیم	خطای استاندارد اثر غیرمستقیم	Bootstrap	
			کران پایین	کران بالا
استقلال عمل	۰/۰۹۸	۰/۰۳۸	۰/۰۳۷	۰/۱۸۷
عزت نفس	۰/۰۶۴	۰/۰۳۷	۰/۰۰۲	۰/۱۴۶
خودکارآمدی	۰/۰۶۸	۰/۰۲۴	۰/۰۲۸	۰/۱۲۶

بحث و نتیجه‌گیری

توانمندی زنان ضمن آن که به سلامتی و بهره‌وری کل خانواده و جامعه کمک می‌کند، می‌تواند باعث گردد که زنان در راستای حفاظت از محیط‌زیست فعالیت و در نهایت زمینه را برای دستیابی به توسعه تسهیل نمایند. این موضوع بیشتر به موقعیت منحصر به فرد و اهمیت نقش‌های مختلفی که زنان در خانواده و

جامعه برعهده دارند برمی‌گردد. در این میان عوامل روانشناختی مختلفی وجود دارند که ضمن آن که بر توانمندی زنان روستایی نقش بسزایی دارند و از طریق آن می‌توانند باعث حفاظت از محیط‌زیست گردند می‌توانند به طور مستقیم نیز بر حفظ محیط‌زیست اثرگذار باشند. از این رو این پژوهش با هدف بررسی اثر متغیرهای روانشناختی در توانمندی زنان روستایی و

شکل (۴): مدل ساختاری میانجی با مقادیر ضرایب استاندارد شده

کنترل کنند و فرزندان خود را در رابطه با حفظ محیط زیست آموزش دهند علاوه بر این زنان روستایی قسمت عمده‌ای از کارهای کشاورزی را بر عهده دارند که می‌توانند در حفاظت از محیط زیست تاثیر مستقیمی بگذارند. بنابراین موارد بسیاری از راه حل‌های محیطی زیستی را می‌توان از خانه شروع کرد اما این مهم زمانی اتفاق خواهد افتاد که زنان به لحاظ روانشناختی از سطح بالایی برخوردار باشند. چرا که در بسیاری از منابع تأیید شده است که متغیرهای روانشناختی از جمله خودکارآمدی، عزت نفس و استقلال عمل می‌توانند بر اهداف بسیاری از برنامه‌ها اثر بگذارند زیرا این عوامل تشکیل‌دهنده رفتار انسان‌ها هستند (Mahmud et al., 2012; Ortiz et al., 2017; Sarna, 2011; Tilfarlioglu & Ciftci, 2016). لذا پیشنهاد می‌گردد دولت دوره‌های آموزشی لازم را در جهت بهبود و ارتقا عوامل

نقش آن بر حفاظت از محیط زیست صورت پذیرفته است. نتایج پژوهش نشان داد رابطه مثبت و معنی داری بین متغیرهای روانشناختی شامل استقلال عمل، عزت نفس و خودکارآمدی با متغیر وابسته حفاظت از محیط زیست وجود دارد؛ در حقیقت هر چه زنان به لحاظ روانشناختی در سطح بالایی قرار داشته باشند بهتر می‌توانند از محیط زیست پیرامون خود حفاظت کنند که با نتایج (Sachs, 2018; Sturgeon, 2016) همسو می‌باشد. به عنوان مثال یک زن با عزت نفس و خودکارآمدی بالا علاوه بر خود، می‌تواند خانواده و حتی یک جامعه روستایی را در راستای حفاظت از محیط زیست حرکت و مدیریت نماید. زیرا زنان مدیر اصلی خانه‌ها هستند؛ زنان می‌توانند مصرف انرژی در خانه را مدیریت کنند، زباله‌ها را تفکیک کرده و آن‌ها را کاهش دهند، فضای سبز ایجاد کرده و خانه‌ها و محیط خود را با گیاهان و گل‌ها تزئین کنند. آن‌ها همچنین می‌توانند مصرف غیرضروری را

برای نقش آفرینی آنان در حفاظت از محیط‌زیست نیز فراهم آورند. علاوه بر این برنامه‌های حفاظت از محیط‌زیست باید به سمتی حرکت کند که زمینه مشارکت گروه‌های هدف یعنی زنان روستایی را فراهم آورند؛ ماهیت مشارکتی برنامه‌ها باعث می‌شود که در مرحله تدوین، نیازها شناخته شوند، در مرحله تنظیم اولویت‌ها برجسته گردند و اجرای آن‌ها با سرعت و کیفیت بالایی صورت گیرد.

یادداشت‌ها

1. Singh
2. Duflo
3. Bayeh
4. Alvarez
5. Zimmerman
6. intrapersonal
7. interactional
8. behavioral
9. Kabeer
10. Agency
11. Grabe
12. Burgess
13. Convergent Validity
14. Discriminant Validity
15. Bootstrap
16. Confidence Intervals
17. Resampling with Replacement
18. Relative Chi-Square
19. Comparative Fit Index
20. Incremental Fit Index
21. Tucker-Lewis Index
22. Root Mean Square Error of Approximation
23. Hair
24. Standardized Factor Loading
25. Average Variance Extracted
26. Composite Reliability
27. Bootstrap
28. Hayes

روانشناختی زنان اعم از استقلال عمل، عزت نفس و خودکارآمدی آنان فراهم آورد. از سوی دیگر از آنجایی که بسیاری از زنان روستایی به کشاورزی (تولید محصولات زراعی، باغی و دامی) اشتغال دارند و از این طریق به طور مستقیم با محیط‌زیست در ارتباط هستند؛ لذا لازم است زنان روستایی از دانش مناسب در ارتباط با فعالیت‌های کشاورزی و نقش این فعالیت‌ها در تخریب و یا بهبود محیط‌زیست آشنا شوند. در همین زمینه ایجاد روحیه خودکارآمدی در زنان باعث تأثیر قابل توجهی بر چگونگی تفکر و اقدامات صحیح آنان در حفاظت از محیط‌زیست می‌گردد و این باورها می‌توانند موفقیت را در زمینه حفاظت از محیط‌زیست افزایش دهند. زیرا باور فرد نسبت به خود، ایجاد کننده چاره‌جویی برای انگیزه، رفاه و موفقیت است؛ لذا اگر زنان بر این عقیده باشند که فعالیت‌هایی که انجام می‌دهند نتایج مطلوبی را (مانند حفظ محیط زیست) به همراه دارد، آن فعالیت‌ها را انجام خواهند داد. همچنین، براساس نتایج مدل ساختاری میانجی مشخص شد که متغیر توانمندی زنان روستایی در رابطه بین متغیرهای روانشناختی با حفاظت از محیط‌زیست دارای نقش میانجی می‌باشد. که این نتیجه با نظریه اکوفمینیست‌ها همسو است. لذا تا زمانی که زنان از توانمندی لازم برخوردار نباشند نه تنها حفاظت از محیط‌زیست تضمین نخواهد گردید بلکه عملاً هیچ گونه توسعه‌ای رخ نخواهد داد. در این زمینه پیشنهاد می‌گردد دولت اقدامات و زمینه‌های لازم را برای افزایش عزت نفس، خودکارآمدی و استقلال عمل زنان فراهم نموده تا ضمن توانمند نمودن آنان زمینه لازم را برای حفاظت از محیط‌زیست فراهم آورد. همچنین سیاست‌های اجتماعی و محیطی زیستی باید بر محوریت توانمندسازی زنان روستایی و توجه به قابلیت‌های آنان بچرخد، این سیاست‌ها باید به نحوی عمل کنند که نه تنها مانع از انفعال زنان شوند بلکه با ارتقای عزت نفس و خودکارآمدی و درگیر کردن آنان با یک زندگی پویا، ضمن فراهم نمودن تحرک و فعالیت آنان، زمینه را

فهرست منابع

- Ackerly, B. A. 1995. Testing the tools of development: credit programmes, loan involvement, and women's empowerment. *IDS bulletin*, 26(3), 56-68.
- Agarwala, R. & Lynch, S. M. 2006. Refining the measurement of women's autonomy: an international application of a multi-dimensional construct. *Social Forces*, 84(4), 2077-2098.

- Akintunde, E. A. 2017. Theories and Concepts for Human Behavior in Environmental Preservation. *Journal of Environmental Science and Public Health*, 1(2), 120-133.
- Allison, J. 2017. *Ecofeminism and Global Environmental Politics*, Online Publication Date: Nov 2017.
- Alvarez, M. 2013. *From Unheard Screams to Powerful Voices: A Case Study of Women's Political Empowerment in the Philippines*. Seoul, Korea: Thesis.
- Badsar, M.; Karami, R. & Karami, E. 2018. Utilizing structural equation modeling for social and rural development research with Amos software, University of Zanjan press (In Persian).
- Bandura, A. 2001. Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual review of psychology*, 52(1), 1-26.
- Bandura, A. 2010. Self-efficacy. *The Corsini encyclopedia of psychology*, 1-3.
- Barker, C. 2003. *Cultural studies: Theory and practice*: Sage publication.
- Bayeh, E. 2016. The role of empowering women and achieving gender equality to the sustainable development of Ethiopia. *Pacific Science Review B: Humanities and Social Sciences*, 2(1), 37-42.
- Bell, K. 2017. *Gender and the environment* by Nicole Detraz: Taylor & Francis.
- Bijani, M.; Ghazani, E.; Valizadeh, N. & Haghghi, N. F. 2017. Pro-environmental analysis of farmers' concerns and behaviors towards soil conservation in central district of Sari County, Iran. *International Soil and Water Conservation Research*, 5(1), 43-49.
- Bradshaw, S. 2013. Women's decision-making in rural and urban households in Nicaragua: the influence of income and ideology. *Environment and Urbanization*, 25(1), 81-94 .
- Burgess, JH.; Arrison, C. & Ilius, P. 1998. Environmental communication and the cultural politics of environmental citizenship, *Environment and PlanningA*, 30: 1445–1460.
- Chan, K. & Chan, C. 2016. Empowering Students through Service-Learning of Community Psychology: A Case in Hong Kong. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 20(4), 25-36.
- Crittenden, V.L.; Crittenden, W. F. & Ajjan, H. 2019. Empowering women micro-entrepreneurs in emerging economies: The role of information communications technology. *Journal of Business Research*, N: 98, 191-203.
- Dailey, J. 2017. *The Nature of Identity: Ecofeminism, Women's Poetry, and Reclaiming Power through the Recognition of Parallel Oppressions*.
- Dandona, A. 2015. Empowerment of Women: A Conceptual Framework. *The International Journal of Indian Psychology*, ISSN, 2348-5396.
- Duflo, E. 2012. Women empowerment and economic development. *Journal of Economic Literature*, 50(4), 1051-1079 .
- Eastman, L. 2006. *Self-Esteem and Empowerment for Women (The Professional Woman Network Library)* Goblin Fern Press.
- Goldblum, C. 2017. Françoise d'Eaubonne, à l'origine de la pensée écoféministe. *L'Homme et la société*(1), 189-202.

- Grabe, S. 2012. An empirical examination of women's empowerment and transformative change in the context of international development. *American journal of community psychology* 49(1-2): 233-245.
- Hair, J. F.; Black, W. C.; Babin, B. J.; Anderson, R. E. & Tatham, R. L. 2010. *Multivariate data analysis* (seventh ed.). United State of Amreica: Pearson prentice hall.
- Haugh, H. M. & O'Carroll, M. 2019. *Empowerment, social innovation and social change Handbook of Inclusive Innovation*: Edward Elgar Publishing.
- Hayes, A. F. 2009. Beyond Baron and Kenny: statistical mediation analysis in the new millennium. *Communication Monographs*, 76(4), 408-420.
- Heinzle, S.; Kanzig, J.; Nentwich, J. & Offenberger, U. 2010. Moving beyond gender differences in research on sustainable consumption: Evidence from a discrete choice experiment. Retrieved July, 10, 2017.
- Hissa, H.; Alves, F.; Nelson, T.; Costa, M.; Strauch, G.; Bassi, L. & de Assis, R. 2019. Sustainable rural development in Rio de Janeiro state: the Rio rural; PP: 23-39.
- Hunter, B.A.; Jason, L. A. & Keys, C.B. 2013. Factors of empowerment for women in recovery from substance use. *American journal of community psychology*, 51(1-2), 91-102.
- Kabeer, N. 1999. Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment. *Development and change* 30(3): 435-464.
- Kaiser, F. G.; Wölfling, S. & Fuhrer, U. 1999. Environmental attitude and ecological behaviour. *Journal of environmental psychology*, 19(1), 1-19.
- Kantachote, K.; Mallick, A.; Polster, R. & Roets, K. 2013. Indicators of Women's empowerment in developing nations. Paper presented at the Workshop in International Public Affairs.
- Karademas, E. 2006. Self-efficacy, social support and well-being: The mediating role of optimism. *Personality and individual differences*, 40(6), 1281-1290.
- Khan, N & Trivedi, P. 2015. Gender differences and sustainable consumption behavior. *British Journal of Marketing Studies*, 3(3), 29-35.
- Khani, F.; Motiee Langeroodi, H. & Sayyad Bidhendi, L. 2012. Provide rural women empowerment model users of ICT (case study: Central Part of Lahijan City), Volume 4, Issue 1, PP: 85-108
- Kings, AE. 2017. Intersectionality and the changing face of ecofeminism. *Ethics and the Environment*, 22(1), 63-87.
- Kline, R. B. 2011. *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*: The Guilford Press.
- Kollmuss, A. & Agyeman, J. 2002. Mind the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental education research*, 8 (3): 239-260.
- Kouzechian, H.; Noruzi, R. & Moradi, H. 2012. Comparison of self-esteem and life satisfaction of Tarbiat Modares University students, *Sport Management*, Volume 4, Issue 14, PP: 61-76
- Macovei, Octav -Ionuț. 2015. Applying the theory of planned behavior in predicting proenvironmental behaviour: The case of energy conservation. *Acta Universitatis Danubius. (Economica)*, 11(4), 15-32.
- Mahmud, S.; Shah, N. & Becker, S. 2012. Measurement of women's empowerment in rural Bangladesh. *World development*, 40(3), 610-619.

- Malhotra, A. & Schuler, S. 2005. Women's empowerment as a variable in international development. *Measuring empowerment: Cross-disciplinary perspectives*, 1(1), 71-88.
- Mallinckrodt, B.; Abraham, T. W.; Wei, M. & Russell, D. W. 2006. Advance in Testing Statistical Significance of Mediation Effects. *Journal of Counseling Psychology*, 53, 372-378.
- Manisha, R. 2012. Ecofeminism at the Crossroads in India: A Review, DEP n. 20/, Available Electronically At: www.unive.it/media/allegato/dep/n20-2012/Ricerche/Casi/11_Rao_Ecofeminism.pdf
- McKenzie, J. K. 1999. Correlation between self-efficacy and self-esteem in students. Unpublished master's thesis, University of Wisconsin-Stout, Menomonie, WI.
- Miedema, S.; Haardorfer, R.; Girard, A. & Yount, K. 2018. Women's empowerment in East Africa: Development of a cross-country comparable measure. *World Development*, 110, 453-464.
- Mohiuddin, Muhammad, Al Mamun, Abdullah, Syed, Fazal Ali, Mehedi Masud, Muhammad, & Su, Zh. 2018. Environmental Knowledge, Awareness, and Business School Students' Intentions to Purchase Green Vehicles in Emerging Countries. *Sustainability*, 10(5), 1534.
- Mondal, P. 2015. Essay on Women Empowerment in India. *Young Article Library*, 31317 .
- Moore, N. 2015. Eco/feminist genealogies: Renewing promises and new possibilities *Contemporary perspectives on ecofeminism* (pp. 35-53): Routledge.
- Morita, K. 2007. For a better environmental communication: a materialist Ecofeminist analysis of Global warming by a male Japanese Ecofeminist. *Caligrama* (São Paulo. Online), 3(2).
- Naganag, E. M. 2014. The role of indigenous women in forest conservation in upland Kalinga province, Northern Philippines. *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences*, 3(6), 75-89.
- Nations, United. 2015. Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. Resolution adopted by the General Assembly.
- Ortiz-Rodriguez, J.; Pillai, V. & Ribeiro-Ferreira, M. 2017. The impact of autonomy on women's Agency. *Convergencia Revista de Ciencias Sociales* (73), p: 1-20.
- Rosenberge, M. 1989. *Society and the adolescent self-image* Princeton. NY: Princeton.
- Sachs, C. E. 2018. *Gendered fields: Rural women, agriculture, and environment*: Routledge.
- Salman, A. 2007. Ecofeminist Movements from the North to the South. *The Pakistan Development Review*, 46(4), 853-864.
- Sam, S. 2017. Towards an empowerment framework for evaluating mobile phone use and impact in developing countries. *Telematics and Informatics* 34(1): 359-369.
- Sarna, P. 2016. Adolescent girl empowerment and its relationship with self-esteem. *International Journal of Home Science*, 2(2), 15-17.
- Schwarzer, R. 1997. General perceived self-efficacy in 14 cultures. Available: <http://www.yorku.ca/faculty/academic/schwarze/world14.htm>
- Sen, A. 1999. *Development as Freedom* Oxford University Press Oxford Google Scholar press (In Persian).
- Sharnappa, P. 2016. Reconstructing ecofeminism: A study of Kamala Markandaya's nectar in a sieve. *Cogent Social Sciences*, 2(1), 1243772.

- Shobeiri, S.M. & Meiboudi, H. 2014. Women's participation in environmental management and development Promotion Culture. *International Journal of Resistive Economics*, 2(2), 49-61.
- Singh, R. 2018. Women empowerment in 21st century: A constitutional study. *research journal of social sciences*, 9(10), 158-170 .
- Sinha, Madhabendra, Mahapatra, Sudhansu Sekhar, Dutta, Abhijit, & Sengupta, Partha Pratim. 2019. *Microfinance and Women Empowerment: An Empirical Analysis Handbook of Research on Microfinancial Impacts on Women Empowerment, Poverty, and Inequality* (pp. 52-64): IGI Global.
- Snowwhite, IV.; Jones, WE.; Dumestre, J.; Dunlap, K.; Braly, PS. & Hagensee, ME. 2002. Comparative analysis of methods for collection and measurement of cytokines and immunoglobulins in cervical and vaginal secretions of HIV and HPV infected women. *Journal of immunological methods*, 263(1-2), 85-95.
- Statistical Center of Iran. 2017. *National census of population and housing press* (In Persian).
- Steffen, E. M. 2014. *Women's Empowerment and Community-Driven Development: Evidence from the Solomon Islands*, Master's Thesis, Department of Economics University of San Francisco.
- Sturgeon, N. 2016. *Ecofeminist natures: Race, gender, feminist theory and political action*: Routledge.
- Thomaes, S.; Poorthuis, A. & Nelemans, S. 2011. Self-esteem. In B. Brown & M. Prinstein (Eds.), *Encyclopedia of Adolescence*. 316-324.
- Tilfarlioglu, F. Y. & Ciftci, F. S. 2011. Supporting Self-efficacy and Learner Autonomy in Relation to Academic Success in EFL Classrooms (A Case Study). *Theory & Practice in Language Studies*, 1(10).
- Varoglu, L.; Temel, S. & Yilmaz, A. 2018. Knowledge, attitudes and behaviours towards the environmental issues: Case of Northern Cyprus. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 14(3), 997-1004.
- Vaz, A. 2013. The women's empowerment in agriculture index. *World Dev.* 52, 71-91.
- Vaz, A.; Alkire, S.; Quisumbing, A. & Sraboni, E. 2019. *Measuring autonomy: evidence from Bangladesh*.
- Weber, O. & Ahmad, A. 2014. Empowerment through microfinance: The relation between loan cycle and level of empowerment. *World Development* 62: 75-87.
- Wehmeyer, M. L. 2005. Self-determination and individuals with severe disabilities: Re-examining meanings and misinterpretations. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 30, 113. 120.
- Zimmerman, M. A. 1995. Psychological empowerment: Issues and illustrations. *American journal of community psychology*, 23(5), 581-599.